

Promluva a její zápis

Už Platón si uvědomoval, že něco podstatného z filosofické promluvy uniká, když je jen zapsána. My o tom možná v jistém směru víme víc, než si Platón mohl domyslet (jak je možno několik slov nebo i větu vytrhnout ze souvislosti, jak to známe třeba z medií), i když nám zase nejspíš uniká to, co měl na mysli on. Můžeme ostatně připomenout i známý verdikt Lišky (z Malého prince), že mluva (lépe než řeč) je pramenem nedorozumění. To všechno a mnohé jiné souvisí s tím, že když filosof (a zůstaneme jen u filosofa, i když by to bylo možno snadno rozšířit) něco řekne, nemusí to vždycky být přesně to, co měl na mysli, neboť někdy může být nesnadné vyslovit myšlenku. Konec konců víme, že přenášet přímo myšlenky nelze (aspoň zatím to neumíme), a „zakódovat“ vlastní myšlenku do určitého jazyka a do určitých slov se může někdy zdařit, ale jindy se to dlouho nedaří a filosof to musí zkoušet víckrát a různými způsoby. A to vůbec nejde jen o to, že takový nezdar jen tu myšlenku zkrátí, zbaví ji hloubky, dá vyznít jen něčemu z ní; ono velmi snadno dochází také k tomu, že filosof vysloví nejen méně, než chtěl, ale třeba také víc, a třeba dokonce i něco, co vůbec nechtěl. A to už zcela ponechávám stranou otázku, jak tomu, co řekl (ať už to chtěl nebo nechtěl, tj. ať to tak mínil nebo nemínil), mohou porozumět a pak vskutku porozumí (nebo neporozumí) další lidé, ať filosofové, ať takoví, kteří se filosofií nikdy nezabývali (i když nějakými staršími filosofy nějak ovlivnění jsou, aniž to tuší). A nakonec to nejdůležitější: filosof přece nechce (nechtěl) vyslovit cokoli, jakoukoli myšlenku, ale chtěl vyslovit takovou, které míří k něčemu dalšímu. Chceme-li proto porozumět tomu, co řekl, musíme mu porozumět právě v tomto ohledu, a to znamená, musíme porozumět nejen tomu, co řekl (nebo napsal), ani jen tomu, co měl na mysli, ale také a dokonce především tomu, k čemu směřoval, tomu, k čemu se odnášela jeho myšlenka, ať už jakkoli zdařilá nebo nezdařilá. A to nás někdy přímo vyzývá a nutí, abychom se pokoušeli porozumět tomu, k čemu on sám směřoval, dokonce lépe, než tomu rozuměl on sám – vždy každá opravdová myšlenka je něčím víc než jen naším pomyšlením, je přece něčím, k čemu se i my můžeme a máme vztáhnout, byť za pomoci toho, co onen filosof vyslovil (řekl), a dokonce i jak to sám promyslel a myslel. Většinou ovšem nemáme tu příležitost slyšet takového filosofa přímo a na vlastní uši, a tak jsme odkázáni na to, jak to napsal, jak to formuloval v určitém jazyce. A tak stojíme při každém čtení filosofické textu přece obrovským úkolem, jak ten text co nelépe přečíst (se znalostí nejen blízkého kontextu, ale se znalostí celého malého nebo velkého napsaného díla, a ne jednoho, ale někdy nezbytně i dalších děl téhož autora, a dokonce jiných děl, na která navazoval nebo která kritizoval), ale nejen proto, abychom se co nejvíc přiblížili tomu, jak to onen filosof sám myslel, ale hlavně tomu, jak se mu dařilo nebo nedařilo myslet na to, nač myslet chtěl, oč myšlenkově usiloval, k čemu mířil a kvůli čemu se vposledu obracel na jiné myslitel, vůbec jiné lidi.

(Písek, 121025-1.)